

Karsten Alnæs, *1814: miraklenes år* (Oslo: Schibsted Forlag, 2013). 592 s.

I mange europeiske land har skillet mellom akademisk historieskriving og historie for allmennheten vært skarper enn i Norge. Det har utvilsomt en forbindelse med at historieskrivingen her har vært usedvanlig sterkt nasjonsbyggende, samtidig som den langt på vei har tatt mål av seg til å virke sosialt integrerende. Norsk historie har også gjennomgående vært skrevet av faghistorikere tilknyttet offentlig finansierte institusjoner, med både allmennheten og akademien som målgruppe. Spesialiseringen innen historiefaget med etableringen av en lang rekke underdisipliner, økt publisering på engelsk og en generell internasjonalisering av historieskrivingen, har imidlertid undergravd denne tradisjonen og kanskje skapt et større rom og behov for mellommannen, formidleren.

Karsten Alnæs har fremfor noen fylt dette rommet og har tidligere skrevet Norges-historie i flere bind. I forkant av grunnlovens 200-årsjubileum utga han *1814: miraklenes år*, den første boken om emnet skrevet som en populær fremstilling (s. 501) siden historikeren Sverre Steen utga første bind i serien *Det frie Norge* i 1951 med den kortfattede tittelen *1814*. Det er derfor ikke tvil om at det var behov for en ny og oppdatert bok om dette skjellsettende året i landets historie. Boken er inndelt etter de fire årstidene: Del I, "Hard vinter", omfatter tiden

frem til Riksforsamlingen på Eidsvoll. Del II er kalt "112 Edsvorne menn" (kanskje et ordspill på Sidney Lumets berømte film fra 1957) og omhandler den politiske prosessen på Eidsvoll frem til Grunnloven ble vedtatt. Tredje del har navnet "Sommer og krig", mens fjerde del, ikke overraskende, bærer tittelen "Høst og union". Det er et tiltalende grep og bryter med den vanlige todelingen, som for eksempel benyttes av historikeren Arne Bergsgård. Hans tobindsverk *Året 1814* hadde undertitlene Grunnlova (1943) og Unionen (1945). Det Bergsgårds historie vant med todelingen var et stramt fokus på det ulikartede i forløpet: Grunnloven og kongevalget var det dristige utspillet som skulle forsvares om sommeren og høsten. I *1814: miraklenes år* er de tre første delene omtrent jevnstore, mens siste del fremstår som en pendant til disse.

La det være sagt med en gang: Karsten Alnæs har skrevet en lesverdig, til tider strålende bok om 1814. I første del skisseres den historiske bakgrunnen, hovedpersonene presenteres og det blir redegjort for hendelsesforløpet frem mot Riksforsamlingen. Christian Frederik fremstår som dramaets ubestridte hovedperson, en posisjon han beholder gjennom alle de tre første delene. Alnæs antyder også at han gjennom W. F. K. Christie hadde et hovedansvar for regien av det ekstraordinære stortinget om høsten (s. 448). De to andre hovedpersonene er den svenske kronprinsen Karl Johan og et kollektiv: nordmennene. Denne første

delen fremstår tidvis som litt famlende, men har sin styrke i den nære beskrivelsen av den nød som tidvis rådet i store deler av landet årene 1807–1814. I andre del framstilles livet på Riksforsamlingen og flere viktige spørsmål blir inngående presentert, om enn på en tidvis noe pedantisk måte. Tredje del er etter mitt skjønn glitrende, mens fjerde og siste del fremstår som noe skissepreget. Her refereres det for eksempel til flere utsagn som lovpriser Christies innsats på dette stortinget, men det fremgår overhodet ikke av fremstillingen hvorfor så mange ble begejstret.

Opprøret mot Kiel-traktaten var fra begynnelsen av et sjansespill. Skulle det lykkes, var man i Norge avhengig av at stormaktene anså sine forpliktelser oppfylt ved undertegnelsen av traktaten – ikke ved at dens innhold ble gjennomført. Et minimumskrav var at Storbritannia opphørte aktivt å støtte Sverige. For innsiktsfulle nordmenn, som for eksempel professor Stoud Platou, var dette åpenbart helt fra begynnelsen av året. Alnæs gjør det også klart at Christian Frederik som nyalgt norsk konge var fullstendig på det rene med dette (s. 297 f.). Da stormaktenes utsendinger i juli fastslo at de ikke ville gå fra sine løfter til den svenske kongen, var krigen for full uavhengighet ikke mulig å vinne. Norge var da i realiteten tapt for den danske arveprinsen.

Det ble i stedet en krig for å avgjøre om traktaten eller Grunnloven skulle legges til grunn for den fremtidige unionen mellom Norge og Sverige. Skjønt både offiserene og soldatene, og til og med statsrådene, trodde fortsatt de sloss for full uavhengighet. Denne diskrepansen mellom Christian Frederiks motiver og handlinger og folkets virkelighetsforståelse fremstilles tydelig og overbevisende. Det handlet om å finne balansen mellom å yte motstand og bevare hærens stridsevne med tanke på fremtidige forhandlinger. Derfor fremstår det som litt paradoksalt når Alnæs skriver at tapene i kampene ved Lier, Matrand og Skotterud fremstår som ”meningsløse tap”, som

ikke forandret det politiske spillet og ikke var verd prisen (s. 380). Var det ikke nettopp en viss motstand, forutsatt at denne ikke radikalt svekket hærens stridsevne, som var hovedsaken i dette ”spillet” om å bevare Grunnloven? Og da var vel heller ikke tapene meningsløse?

Et spørsmål Alnæs ikke behandler, men som synes relevant, er om ikke et tap for den norske hæren på slagmarken var en nødvendig forutsetning for å kjøle ned de opphetede gemyttene nok til at en våpenhvile skulle respekteres av det militære, og i de deler av Norge som lå fjernt fra krigsskueplassen. Vi vet at Johan Gunder Adler, som var blitt kansellisekretær i slutten av juli, på det sterkeste advarte Christian Frederik allerede den 7. august mot faren for at ”de fjerntliggende provindser” ikke ville akseptere våpenhvile dersom forhandlinger ble begynt for tidlig, med borgerkrig som den nødvendige konsekvens.

Det kanskje sterke ankepunktet mot 1814: *miraklenes år* er at Norge gjennomgående fremstilles som en mer enhetlig og sammenstøttet nasjon enn det landet etter alle solemerker faktisk var på denne tiden. Utsiktspunktet er fra en nasjon hvis fundament ble etablert gjennom hendelsene som beskrives. Boken er rikt illustrert og har gitt mange lesere et bedre grunnlag for å vite hvorfor grunnlovens 200-årsjubileum er verd å markere.

Jakob Maliks

Charlotte Appel & Morten Fink-Jensen (red.), *Da læreren holdt skole: tiden før 1780*, bd. 1 av *Dansk skolehistorie: hverdag, vilkår og visioner gjennom 500 år* (Århus: Aarhus universitetsforlag, 2014). 442 s.

Ei større dansk kulturhistorisk prosjekt har i tida 2009–2014 tatt føre seg dansk skulehistorie dei fem hundre siste åra. Denne saga skal samlast i fem band. Første bandet viser ei